

Сумський державний педагогічний університет імені А.С.Макаренка

Природничо-географічний факультет

Кафедра загальної та регіональної географії

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Декан природничо-географічного факультету

Л.П. Міронець

«31» серпня 2023 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Географія Сумської області

галузь знань: 01 Освіта

спеціальність: 014 Середня освіта (Географія)

освітньо-професійна програма: Середня освіта (Географія. Біологія та здоров'я людини)

мова навчання: українська

Погоджено науково-методичною комісією природничо-географічного факультету

31 серпня 2023 р.

Голова

(Міронець Л.П., к.пед.н, доцент)

Розробник: Корнус Олеся Григорівна, кандидат географічних наук, доцент, завідувач кафедри загальної та регіональної географії

Робоча програма розглянута на засіданні кафедри загальної та регіональної географії
Протокол № 1 від “30” серпня 2023 року.

Завідувач кафедри

Корнус О.Г., канд. геогр. наук, доцент

Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Освітній ступінь	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 4	бакалавр	Вибіркова	
		Рік підготовки:	
4-й		4-й	
Семестр			
8-й		й	
Лекції			
24 год.		год.	
Практичні, семінарські			
24 год.		год.	
Лабораторні			
год.		год.	
Самостійна робота			
72 год.		год.	
Консультації:			
2 год.	год.		
Загальна кількість годин 120 год.		Вид контролю: залік	

1. Мета вивчення навчальної дисципліни

Метою викладання навчальної дисципліни «Географія Сумської області» є сформулювати у студентів знання про рідний край як природну та суспільно-географічну систему. Головні завдання навчальної дисципліни: набуття навичок географічного вивчення своєї місцевості, вивчити історію заселення та дослідження рідного краю, вивчити природні умови та ресурси Сумської області, розглянути демографічну ситуацію, особливості розміщення населення, специфіку зайнятості населення, розкрити особливості розвитку промисловості та сільського господарства Сумської області на сучасному етапі, висвітлити основні екологічні проблеми регіону.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні:

знати:

- особливості фізико- та економіко-географічного положення Сумської області, основні історико-географічні події формування території регіону;
- природно-ресурсний та рекреаційний потенціал;

- природні умови та природні ресурси;
- основні об'єкти природно-заповідного фонду;
- особливості демографічної ситуації та проблеми області;
- особливості структури господарського комплексу та окремих галузей економіки;
- особливості територіальної організації промисловості, сільського господарства та транспорту;
- особливості соціальної сфери та інфраструктури;

вміти:

- користуватися історико-географічними картами Сумської області і України для характеристики основних теоретичних питань теми;
- аналізувати природні явища та процеси на території області;
- давати фізико- та економіко-географічну характеристику особливостей господарського комплексу Сумської області;
- аналізувати статистичний матеріал;
- робити висновки та узагальнення.

Методи навчання: частково-пошуковий, проблемно-пошуковий, дослідницький; інтерактивні (дистанційні освітні технології, презентація); практичні методи навчання (практична робота, розрахунково-графічні роботи).

2. Передумови для вивчення дисципліни

Відсутні.

Вивчення дисципліни передбачає дотримання положень Кодексу академічної доброчесності СумДПУ імені А.С.Макаренка, затвердженого наказом № 420 від 30 вересня 2019 р.

4. Критерії оцінювання результатів навчання

Бали	Критерії оцінювання навчальних досягнень студента
90-100	виставляється за глибокі знання навчального матеріалу, що міститься в основних і додаткових рекомендованих літературних джерелах, вміння аналізувати явища, які вивчаються, у їх взаємозв'язку і розвитку, чітко, лаконічно, логічно та послідовно відповідати на поставлені питання, вміння застосовувати теоретичні положення при розв'язанні практичних задач; при цьому студент не має утруднень з відповіддю на видозмінені завдання, демонструє володіння різноманітними навичками і прийомами роботи з фізичною картою та іншими тематичними картами; знає основні риси геологічної будови, рельєфу, клімату, ландшафтів, господарства та населення Сумської області; визначає фізико-географічне положення регіону, основні етапи розвитку природи, рельєф та корисні копалини, кліматичні умови; характеризує внутрішні води, ґрунтовий покрив, тваринний світ і рослинність, ландшафти, населення та господарство регіону, пояснює причини відмінностей, характерні особливості ґрунтово-рослинного покриву та ландшафтів, екологічні проблеми та природно-заповідні території регіону;
82-89	виставляється за міцні знання навчального матеріалу, аргументовані відповіді на поставлені питання, вміння застосовувати теоретичні положення при розв'язанні практичних задач; при цьому студент має незначні утруднень з відповіддю на видозмінені завдання, правильно застосовує теоретичні географічні знання при вирішенні практичних питань і задач, володіє необхідними навичками і прийомами їх виконання; допускається несуттєвих неточностей;
74-81	виставляється за міцні знання навчального матеріалу, аргументовані відповіді на поставлені питання, які, однак, містять несуттєві неточності, за вміння

	застосовувати теоретичні положення при розв'язанні практичних задач; при цьому студент має утруднень з відповіддю на видозмінені завдання, що викликає у студента деякі утруднення;
64-73	виставляється за посередні знання навчального матеріалу, мало аргументовані відповіді, слабе застосування теоретичних положень при розв'язанні практичних задач; студент має знання лише основного матеріалу, але не засвоїв його деталей; допускає неточності, недостатньо правильні формулювання, порушення послідовності у викладі програмного матеріалу, а також відчуває утруднення при застосуванні правил, методів, принципів, законів у конкретних ситуаціях; допускає помилки у відповіді, але володіє необхідними знаннями для їх подолання під керівництвом викладача;
60-63	виставляється за слабкі знання навчального матеріалу репродуктивного рівня, неточні або мало аргументовані відповіді, з порушенням послідовності його викладення за слабе застосування теоретичних положень при розв'язанні практичних задач, допускає грубі помилки;
35-59	виставляється за незнання значної частини навчального матеріалу, суттєві помилки у відповідях на питання, невміння застосувати теоретичні положення при розв'язанні практичних задач;
1-34	оцінка "незадовільно" з обов'язковим повторним вивченням навчальної дисципліни виставляється за незнання значної частини навчального матеріалу, суттєві помилки у відповідях на питання, невміння орієнтуватися при розв'язанні практичних задач, незнання основних фундаментальних положень.

Розподіл балів

Поточний контроль														Разо м	Загальн а сума	
РОЗДІЛ 1						РОЗДІЛ 2								60	100	
Т 1.1.	Т 1.2	Т 1.3	Т 1.4	Т 1.5	КР	Т 2.1	Т 2.2	Т 2.3	Т 2.4	Т 2.5	Т 2.6	Т 2.7	КР			
Поточний контроль														40		
4		6	6	4	10	4	4	4	4		4		10			
Контроль самостійної роботи														40		
	5	3	3	3		3	3	3	3	5	4	5				

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою
		для іспиту, заліку, курсового проекту (роботи), практики
90-100	A	відмінно
82-89	B	добре
74-81	C	
64-73	D	задовільно
60-63	E	
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання
1-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

5. Засоби діагностики результатів навчання

Засобами та формами оцінювання є: усне та письмове опитування, тестування, участь у дискусіях, індивідуальне навчально-дослідне завдання, результати виконання практичних та розрахунково-графічних робіт, залік.

Оцінювання знань, навичок студентів враховує всі види занять, які передбачені програмою навчальної дисципліни. Загальна оцінка з дисципліни складається з поточних оцінок, які студент отримує під час практичних занять, виконання завдань самостійної роботи, контрольних робіт.

6. Програма навчальної дисципліни

6.1. Інформаційний зміст навчальної дисципліни

Розділ 1. ФІЗИКО-ГЕОГРАФІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА СУМСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Тема 1.1. Географічне положення. Фізико-географічне положення.

Тема 1.2. Історико-географічний нарис. Історія заселення. Область у часи Київської Русі, монголо-татарщини; у складі Московської держави; у період козаччини; в складі Російської імперії, Радянського Союзу, незалежної Української держави. Географічні дослідження території рідного краю.

Тема 1.3. Геолого-геоморфологічні умови. Тектонічні структури, геологічна будова, рельєф та корисні копалини. Геоморфологічне районування регіону.

Тема 1.4. Гідро-кліматичні умови. Клімат регіону. Внутрішні води. Найбільші річки та озера. Штучні водойми (водосховища, ставки), особливості залягання підземних вод, болота регіону. Оцінка водних ресурсів.

Тема 1.5. Ґрунтово-рослинні умови. Ґрунтово-рослинний покрив. Тваринний світ. Ландшафтна структура і фізико-географічне районування.

Розділ 2. СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА СУМСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Тема 2.1. Політико-адміністративний устрій. Політико-, транспортно-еколого-географічне положення. Положення по відношенню до основних сировинних баз, ринків збуту, найбільших промислових вузлів України. Розселення населення. Динаміка чисельності, демографічна ситуація, статево-вікова структура населення. Національний склад жителів. Особливості розміщення населення. Міське та сільське розселення. Трудові ресурси та специфіка зайнятості населення. Культура і побут.

Тема 2.2. Господарський комплекс. Промисловість. Галузева структура. Зміни, що відбулися в останнє десятиліття. Характеристика тенденцій розвитку та розміщення галузей промисловості. Територіальна структура господарства:

Тема 2.3. Агропромисловий комплекс

Тема 2.4. Транспорт і економічні зв'язки.

Тема 2.5. Соціальна сфера.

Тема 2.6. Екологічна ситуація. Забруднення довкілля шкідливими речовинами. Радіаційне забруднення. Природно-заповідний фонд області.

6.2. Структура навчальної дисципліни

Назви розділів і тем	Денна форма					Заочна форма				
	Ус ього год.	у тому числі				Ус ього год.	у тому числі			
		Лекції	Лабор.	Практич	Конс.		Самост.р	Лекції	Лабор.	Практич.
Розділ 1. Фізико-географічна характеристика Сумської області										
Тема 1.1. Географічне положення.	9	2	2			5				
Тема 1.2. Історико-географічний нарис. Історія заселення. Географічні дослідження території рідного краю.	13	4	4			5				
Тема 1.3. Геолого-геоморфологічні умови.	9	2	2			5				
Тема 1.4. Гідро-кліматичні умови.	9	2	2			5				
Тема 1.5. Ґрунтово-рослинні умови.	9	2	2			5				
<i>Усього годин за 1 розділ</i>	49	12	12			25				
Розділ 2. Суспільно-географічна характеристика Сумської області										
Тема 2.1. Адміністративно-територіальний устрій. Розселення населення. Демографічна ситуація.	9	2	2			5				
Тема 2.2. Господарський комплекс. Промисловість. Галузева та територіальна структура.	14	2	2			10				
Тема 2.3. Агропромисловий комплекс.	14	2	2			10				
Тема 2.4. Транспорт і економічні зв'язки.	11	2	2			7				
Тема 2.5. Соціальна сфера.	9	2	2			5				
Тема 2.6. Екологічна ситуація регіону. Природно-заповідний фонд області.	14	2	2			10				
<i>Усього годин за 2 розділ</i>	73	12	12			47				
Усього годин	120	24	24			72				

Теми практичних занять

Виконання лабораторних робіт даною робочою програмою не передбачено.

Теми лабораторних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		Денна форма	Заочна форма

1.	Географічне положення Сумської області.	2	
2.	Історія геологічного розвитку території Сумської області. Основні тектонічні структури	1	
3.	Особливості рельєфу Сумської області. Геоморфологічне районування. Корисні копалини	1	
4.	Кліматичні умови Сумської області	2	
5.	Внутрішні води Сумської області	2	
6.	Ґрунтово-рослинний покрив та ландшафти Сумської області	2	
7.	Розселення та населення Сумської області	2	
8.	Промисловість Сумської області	2	
9.	Сільське господарство	2	
10.	Транспорт та зв'язок Сумської області	2	
11.	Територіальна організація соціальної сфери у Сумській області	2	
12.	Забруднення навколишнього середовища Сумської області	2	
13.	Природно-заповідний фонд Сумської області	2	
	Усього годин	24	

8. Рекомендовані джерела інформації

Основні:

1. Данильченко О. С. Річкові басейни Сумської області : геоекологічний аналіз : монографія. Суми : СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2019. 270 с. <http://repository.sspu.edu.ua/handle/123456789/7280>
2. Корнус А.О. Географія Сумської області: природа, населення, господарство / А.О. Корнус, І.В. Удовиченко, Г.Г. Леонтєва, В.В. Удовиченко, О.Г. Корнус / - Суми: ФОП Наталуха А.С., 2010. - 184 с.
3. Корнус А. О. Атлас сільського господарства Сумської області : географічний атлас / А. О. Корнус. Електр. Тест. Дані. Суми : СумДПУ імені А.С. Макаренка; Сумський відділ Українського географічного товариства, 2019. 1 ел. опт. диск (CD-ROM). <http://repository.sspu.edu.ua/handle/123456789/7603>
4. Корнус А.О. Промисловість Сумської області (економіко-географічне дослідження) : монографія / А. О. Корнус, О. Г. Корнус – Суми : СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2017. – 136 с. <https://repository.sspu.sumy.ua/handle/123456789/2921>
5. Корнус А. О. Сільське господарство Сумської області (економіко-географічне дослідження) : монографія. Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка. Суми : СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2019. 100 с. <http://repository.sspu.edu.ua/handle/123456789/7551>

Додаткові:

1. Атлас Сумської області. – К.: Укргеодезкартографія, 1995. – 41 с.
2. Геоморфологічна будова Сумської області / А.О. Корнус, В.В. Чайка. – Суми: Сум-ДПУ ім. А.С. Макаренка, 2006. – 34 с.
3. Корисні копалини Сумської області : Методичні вказівки до вивчення теми з курсу «Краєзнавство» / Укладачі: А. О. Корнус, В. В. Чайка; Міністерство освіти і науки України, Сумський державний педагогічний університет ім. А.С. Макаренка. – Суми : СумДПУ імені А.С. Макаренка, 2014. – 28 с.
4. Природно-заповідний фонд Сумської області: Атлас-довідник / уклад.: Р.В. Бойченко, В.В. Вертель, О.Ю. Карлюкова та ін. 2-е вид., випр. та допов. Київ : ТОВ

5. Сумська область: Географічний атлас: Моя мала Батьківщина // Гол. ред. кол. І.В. Удовиченко. – К: Вид-во „Мапа”, 2006. – 20 с.

Інтернет-ресурси:

1. <https://dl.ssru.edu.ua/course/view.php?id=7095> – дистанційний курс в Moodle (денна форма навчання)
2. <https://dl.ssru.edu.ua/course/view.php?id=7546> – дистанційний курс в Moodle (заочна форма навчання)
3. Регіональна доповідь про стан навколишнього природного середовища в Сумській області у 2019 році. <http://www.pek.sm.gov.ua/index.php/uk/2013-04-18-21-51-18>
4. Екологічний паспорт Сумської області станом на 01.01.2020 р. <https://mepr.gov.ua/news/35913.html>
5. Офіційний сайт Головного управління статистики у Сумській області. <http://sumy.ukrstat.gov.ua>.
6. Офіційний сайт Головного управління Держгеокадастру у Сумській області. <http://sumska.land.gov.ua>

8. Інструменти, обладнання та програмне забезпечення, використання яких передбачає навчальна дисципліна

1. Мультимедійне обладнання (ноутбук, проектор).
2. Презентації лекцій.
3. Географічні атласи, карти (фізичка карта Сумської області, топографічна карта Сумської області масштабом 1:200000).